

П Р А В О

УДК 347.233

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАХОДИ ПРЕВЕНТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Антонюк О.І., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету (Україна)

Антонюк О.І. Процесуальні заходи превентивного захисту права власності.

У статті розглянуті питання превентивного захисту права власності процесуальними заходами. До процесуальних заходів превентивного захисту права власності віднесені запобіжні заходи, заходи забезпечення позову, заходи забезпечення виконання рішення, зупинення виконання судового рішення до закінчення касаційного провадження. До кола процесуальних засобів, за допомогою яких особа, право власності якої неправомірно обмежене процесуальними заходами превентивного захисту, може захистити свої права, віднесені заяви до суду, що застосував такі заходи, про заміну одного способу забезпечення позову іншим або про скасування заходу забезпечення позову; апеляційна скарга на ухвалу суду про забезпечення позову або ухвалу про відмову у скасуванні забезпечення позову; позовна заява про відшкодування шкоди, завданої запровадженням такого заходу.

Сформульовані пропозиції щодо удосконалення законодавства з метою підвищення ефективності судової форми захисту права власності процесуальними заходами. Зокрема, пропонується надати власнику право на звернення з заявою про запровадження запобіжних заходів. Також обґрунтована необхідність уточнення підстав відшкодування шкоди, завданої у межах цивільного судочинства заходом забезпечення позову у разі закриття провадження у справі. Запропоновано надати суду апеляційної та касаційної інстанції повноваження щодо вирішення питання про скасування заходів забезпечення позову у разі скасування рішення суду та закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, прийняття рішення про відмову у задоволенні позовних вимог.

Ключові слова: превентивний захист, запобіжні заходи, забезпечення позову, можливість порушення.

Антонюк Е.И. Процессуальные меры превентивной защиты права собственности.

В статье рассмотрены вопросы превентивной защиты права собственности мерами процессуального характера. К процессуальным мерам превентивной защиты права собственности отнесены меры пресечения, меры обеспечения иска, меры обеспечения исполнения решения, приостановление исполнения судебного решения до окончания кассационного производства. К процессуальным средствам защиты права собственности, неправомерно ограниченного процессуальными мерами превентивной защиты, отнесены заявления в суд, который обеспечил иск, о замене одного способа обеспечения иска другим, об отмене меры обеспечения иска; апелляционная жалоба на определение суда об обеспечении иска или определение об отказе в отмене обеспечения иска; исковое заявление о возмещении вреда, причиненного обеспечением иска.

Сформулированы предложения по совершенствованию законодательства с целью повышения эффективности судебной формы защиты права собственности процессуальными мерами. В частности, предлагается предоставить собственнику право на обращение с заявлением о применении мер пресечения до подачи искового заявления. Также обоснована необходимость уточнения оснований возмещения вреда, причиненного в пределах гражданского судопроизводства мерой обеспечения иска в случае прекращения производства по делу. Предложено представить суду апелляционной и кассационной инстанции полномочия по решению вопроса об отмене мер обеспечения иска в случае отмены решения суда и прекращения производства по делу, оставления заявления без рассмотрения, принятия решения от отказе в удовлетворении исковых требований.

Ключевые слова: превентивная защита, меры пресечения, обеспечение иска, возможность нарушения.

Antonyuk O. Procedural measures of property rights preventive protection.

The article deals with questions of preventive protection of property rights by procedural measures. Procedural measures of property rights preventive protection include interim measures, security for claim, provisional measures securing the enforcement of judgment, stay of execution pending cassation appeal. The author notes that procedural measures, which can be invoked by person, whose property rights were infringed by enforcement of provisional measures of preventive protection, include the motion for change of security for claim or for canceling it, raised before the court, which ordered security for claim; appeal against court decision on security for claim or appeal against court decision on dismissal of request for cancellation of security for claim. Such procedural means also include claim compensation for the loss, caused by security for claim.

The author formulates several proposals on improvement of legislation for improvement of the effectiveness of judicial protection of property rights by procedural measures. In particular, it is proposed to provide the owner with the right to bring a motion for interim measures. The author also demonstrates the need to clarify the ground for compensation for the loss, caused by security for claim in case of closure of the proceedings. The author offers to provide the courts of appeal and cassation court with the right to decide on cancellation of security for claim in case of vacating of court decision and closure of proceedings, dismissal of an application without prejudice or rejection of claim.

Key words: preventive protection, interim measures, security for claim, violability.

Постановка проблеми. У дослідженнях захисту права власності традиційно увага приділяється захисту від порушення цього права. Разом з тим, не менш актуальним є питання захисту особи від можливих порушень права власності. Недостатня увага до попереджувального захисту суб'єктивних цивільних прав обумовлена, перш за все, нормативним визначенням підстав захисту цивільного права, до яких у ч. 1 ст. 15 ЦК України віднесено порушення, оспорення або його невизнання. У п. 3 ч. 2 ст. 16 ЦК України йдеться лише про припинення порушення права. Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 13 ЦК України при здійсненні своїх прав особа *зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інші осіб*. У разі порушення цієї вимоги суд на підставі ч. 6 ст. 13 ЦК України може зобов'язати особу припинити зловживання правом, а також застосувати інші наслідки, встановлені у законі.

На відміну від загальних положень захисту цивільних прав та інтересів, у ст. 386 ЦК України, що має назву «Засади захисту права власності», закріплене право власника, який *має підстави передбачати можливість порушення* свого права власності іншою особою, звернутися до суду з вимогою про: 1) заборону вчинення дій, що можуть порушити його право; 2) вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. У першому випадку можливість порушення усувається припиненням відповідачем забороненої судом дії, а у другому – вчиненням відповідачем дії, присудженої йому судом до виконання.

Наведені способи захисту права власності є новими для національного цивільного законодавства, що розширюють можливості захисту права, надають можливість захищати його ще до того, як воно було порушене [1, с. 489]. Разом з цим, такі правові конструкції не є новими для права. Наприклад, у римському праві передбачався прогібіторний позов, що заявлявся з метою завадити, запобігти створенню у майбутньому перешкод у здійсненні права власності.

Професор І.В.Жилінкова поділила цивільно-правові способи захисту права власності на превентивні та відновлювальні. Перші застосовуються, якщо є підстави вважати, що порушення може статися. Проте ЦК не передбачає конкретні прояви «можливого порушення», а відтак, вирішення цього питання залишається на розсуд суду [2, с.130, 131, 133]. Зазначене обумовлює актуальність дослідження заходів превентивного захисту, необхідність розробки теоретичних засад їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про недостатню увагу до превентивного (попереджувального) захисту права власності. Незважаючи на те, що можливість такого захисту була передбачена більш ніж десять років тому, за цей час йому було присвячено лише кілька наукових робіт, зокрема, професорами І.В. Жилінковою [2] та О.А. Беляневич [3; 4].

Професор О.А. Беляневич звертає увагу на неоднорідність способів превентивного захисту, що може здійснюватися шляхом: 1) подання відповідного позову у встановлених законом випадках (зокрема, ст. 386 ЦК), хоча це буде «превентивний» позов, а не позов у традиційному розумінні; 2) застосування специфічних заходів державного примусу до потенційного (ймовірного) правопорушника, які матеріальному праву, за деякими випадками, не відомі – запобіжних заходів [3, с. 33].

У першому випадку мова йде про право особи подати позов про заборону порушень права власності, що можуть мати місце у майбутньому (абз. 8 п.7 Інформаційного листа ВССУ від 28 січня 2013 р. № 24-150/04-13). Однак, як зауважує професор І.В.Спасибо-Фатєєва, такого роду вимоги не мають завдавати шкоди іншим власникам, адже часто власник, заявляючи про встановлення судом певних заборон дій інших осіб, зловживає своїм правом або ж таким спосіб захисту є неадекватним запобіганню порушень [5, с.480].

Наявні наукові публікації загалом присвячені саме першій групі способів превентивного захисту права власності. Окремі питання другої групи заходів розглядаються дослідниками не з точки зору превентивного захисту, а у межах розгляду відповідних інститутів процесуальних галузей права.

Виділення невирішеної проблеми. Зазначений вище стан наукової розробки теми дослідження обумовлює необхідність проведення комплексного дослідження видів та умов застосування другої групи способів превентивного захисту права власності, які є достатньо ефективними та більш оперативними у порівнянні з заходами захисту, що запроваджуються судом за наслідками розгляду «превентивного» позову. Крім того, оскільки запровадження процесуальних заходів превентивного захисту достатньо часто пов'язане з обмеженням права власності іншої особи, то потребують розробки і заходи протидії зловживанню процесуальними заходами превентивного захисту та заходи захисту прав та інтересів власника від неправомірних обмежень такими заходами.

Метою цього дослідження є визначення процесуальних заходів превентивного захисту права власності та умов їх застосування, а також визначення заходів захисту прав та інтересів власника від неправомірних обмежень такими превентивними заходами процесуального характеру.

Результати дослідження. Застосування попереджувальних процедур під час судового захисту права власності у національному праві врегульовано нормами процесуального права. Наприклад, у Франції процедурні питання застосування запобіжних заходів під час вирішення спорів щодо майна подружжя врегульовані нормами процесуального права (ст. 1290 ЦПК Франції [6, с.332]), а зміст і умови їх застосування передбачені нормами матеріального права (ст. 220-1 ЦК Франції). Так, у ст. 220-1 ЦК Франції суду надається право вжити будь-які невідкладні заходи, зокрема, заборону укладати без згоди іншого з подружжя правочину щодо розпорядження його особистим майном або спільним майном подружжя, заборону переміщення рухомого майна, що закріплюється за одним із подружжя з метою особистого користування. Строк дії таких заходів не може перевищувати трьох років з можливістю продовження [7, с.101].

На відміну від ч. 1 ст. 3 ЦПК України, згідно з якою кожна особа має право в порядку, встановленому цим кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, відповідно до ст. 1 ГПК України до господарського суду особа має право звернутися за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. Мова йде про передбачені у Розділі V-1 ГПК України запобіжні заходи. Так, відповідно до ст. 43-1 ГПК України особа, яка має підстави вважати, що її права порушені або існує реальна загроза їх порушення, має право звернутися до господарського суду з заявою про вжиття передбачених ст. 43-2 цього кодексу запобіжних заходів до подання позову. За такою заявою суд може накладати арешт на майно.

Як вбачається зі змісту ст. 1 ГПК України, законодавець розмежовує звернення за захистом прав та інтересів, і звернення для вжиття заходів щодо запобігання порушенню, що відповідно до формулювання цієї статті захистом не вважається. Ці заходи мають тимчасовий характер (ст. 43-9 ГПК України). Відповідно до абз. 3 ст. 43-3 ГПК після подання заявником позовної заяви запобіжні заходи діють як заходи забезпечення позову, хоча останні мають на меті усунути перешкоди у виконання рішення господарського суду (ст. 66 ГПК України). Разом з тим, у п. 2 постанови Пленуму ВГСУ від 26 грудня 2011 р. № 16 «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову» забезпечення позову визначене як засіб запобігання можливим порушенням майнових прав чи охоронюваних законом інтересів юридичної і фізичної особи.

Слід погодитися з тим, що застосування заходів забезпечення позову пов'язується з необхідністю превентивного захисту майнових інтересів кредитора та спрямовується на забезпечення виконання рішення суду [8, с.131].

Як зауважує професор О.А.Беляневич, попередження правопорушень в контексті зазначеної норми є якісно іншим видом діяльності господарського суду. Він може бути названий превентивним судовим захистом, який не охоплюється поняттям «вирішення спорів», виходить за межі власне правосуддя і передбачає застосування до ймовірного правопорушника особливих заходів державного примусу – запобіжних заходів (Розділі V-1 ГПК України). Відносини з приводу вжиття запобіжних заходів перебувають поза межами змагального господарського процесу як такого [3, с.28, 30].

Як зазначає професор В.В.Комаров, не будь-які дії суду належать до складу правосуддя і є діями зі здійснення правосуддя. Правосуддя, правосудна діяльність зводиться до прийняття лише судових актів, які вирішують справу по суті [9, с.132]. Запровадження заходів, що розглядаються, здійснюється за межами діяльності суду щодо вирішення справи по суті.

Як було зауважено у п. 1 Інформаційного листа ВГСУ від 20 квітня 2007 р. № 01-8/251 «Про деякі питання практики вжиття запобіжних заходів», ГПК доповнено розділом VI згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності». Однак з огляду на відсутність в цьому розділі будь-яких обмежень щодо можливості вжиття запобіжних заходів виключно у правовідносинах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, таке вжиття можливе і в інших правовідносинах. Таке роз'яснення обґрунтовано піддається критиці у науковій літературі з огляду на те, що граматичне тлумачення закону є далеко не єдиним способом тлумачення закону, і в даному випадку лише телеологічне (цільове) та логічне тлумачення дали б можливість встановити справжню волю законодавця [3, с.30].

На користь останньої позиції свідчить і розвиток цивільного процесуального законодавства щодо таких заходів. Так, ЦПК УРСР 1963 р. Законом України від 22 травня 2003 р. № 850-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» був доповнений Главою 4-а «Запобіжні заходи». Відповідно до ст. 62-1 ЦПК УРСР 1963 р. особа, яка мала підстави вважати, що її права порушені або існує реальна загроза їх порушення, могла звернутися до суду з заявою про вжиття запобіжних заходів до пред'явлення позову (накладення арешту на майно – п. 2 ст.62-2). Після подання заявником позовної заяви запобіжні заходи діяли як способи забезпечення позову. У ЦПК України запровадження таких заходів допускається лише щодо захисту права інтелектуальної власності (ч. 4 ст. 151).

ЦПК України передбачає можливість запровадження таких процесуальних заходів превентивного захисту: 1) забезпечення позову до його заявлення; 2) забезпечення позову, провадження за яким відкрите (у суді першої та апеляційної інстанції); 3) зупинення виконання судового рішення, яке оскаржується, до закінчення касаційного провадження (ч.1 ст. 328); 4) забезпечення виконання рішення (ст. 217).

ЦПК України допустив превентивний захист до відкриття провадження лише щодо права інтелектуальної власності (ч. 4 ст. 151 ЦПК України) шляхом забезпечення позову, хоча за умови відсутності заявленого позову казати про заходи його забезпечення можна лише умовно, тому термін «запобіжні заходи», вжитий у ГПК України, і який вживався у ЦПК УРСР 1963 р. для позначення таких заходів, більше відповідає сутності таких заходів. Крім того, доцільно додати до кола прав, що можуть бути превентивно захищені такими запобіжними заходами, право власності.

Забезпечення позову щодо захисту права власності у цивільному процесі допускається одночасно з відкриттям провадження у справі або після цього. У справах щодо захисту права власності можуть бути використані всі види забезпечення позову, передбачені у ч. 1 ст. 152 ЦПК України. Їх запровадження не лише запобігає утрудненню чи унеможливленню виконання рішення, але й одночасно дозволяє запобігти можливому порушенню права власності (наприклад, шляхом зупинення продажу арештованого майна, якщо заявлено позов про визнання права власності на це майно і зняття з нього арешту, або про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, накладення арешту на спірне майно у разі подання виндикаційного чи реституційного позову тощо). Проте при вжитті заходів забезпечення позову суд має перевірити саме наявність реальної загрози невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову (п. 4 постанови Пленуму ВСУ від 22 грудня 2006 р. № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову»).

При цьому, такі заходи допускаються лише у позовному провадженні. Норми про забезпечення позову не можуть застосовуватися за аналогією у наказному чи окремому провадженні, оскільки, зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 321 ЦК України особа може бути обмежена у здійсненні права власності лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

У ст. 117 КАСУ передбачено три альтернативні підстави вжиття заходів забезпечення адміністративного позову: 1) існування очевидної небезпеки заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача до ухвалення рішення в адміністративній справі; 2) захист цих прав, свобод та інтересів стане неможливим без вжиття таких заходів або для їх відновлення необхідно буде докласти значних зусиль та витрат; 3) якщо очевидними є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Перша підстава свідчить про допустимість використання заходів забезпечення адміністративного позову для превентивного захисту права власності, якщо вирішення спору підпадає під адміністративну юрисдикцію. Заходами забезпечення адміністративного позову є зупинення дії рішення (окремими положеннями) суб'єкта владних повноважень або заборона третій особі вчиняти дії щодо розпорядження річчю.

Накладення арешту як у цивільному (п. 1 ч. 1 ст. 152 ЦПК), так і у господарському (ст. 67 ГПК) процесі допускається лише щодо майна, яке належить відповідачу. У разі необхідності запровадження такого заходу щодо права третьої особи (наприклад, якщо предметом спору є визнання недійсним правочину щодо відчуження речі, яка на момент розгляду справи продана відповідачем третій особі) може бути використаний інший захід забезпечення позову – заборона третій особі вчиняти дії щодо розпорядження річчю.

На відміну від господарського та адміністративного процесу, що допускають забезпечення позову і за ініціативою суду (ст. 66 ГПК України, ст. 117 КАСУ), у цивільному процесі забезпечення позову здійснюється виключно за заявою особи, яка бере участь у розгляді справи (ч. 1 ст. 151 ЦПК України), що відповідає принципу диспозитивності. Наприклад, у ЦПК УРСР 1963 р. забезпечення позову допускалося і за ініціативою суду (судді) (ч. 1 ст. 149).

Відповідно до ч. 1 ст. 151 ЦПК України суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, може вжити *передбачені цим кодексом заходи забезпечення позову*. Таке обмеження було запроваджене Законом України 17 листопада 2009 р. № 1720-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств». До проекту цього Закону відповідне положення було внесене на повторному другому читанні. Проте у ч. 2 ст. 152 ЦПК України, згідно з якою у разі необхідності судом можуть бути застосовані інші види забезпечення позову, аналогічні зміни не були внесені.

У п. 2 постанови Пленуму ВСУ від 22 грудня 2006 р. № 9 зазначається, що, вирішуючи питання щодо застосування певного виду забезпечення позову, суди повинні виходити з того, що наведений у ч. 1 ст. 152 ЦПК перелік видів такого забезпечення не є вичерпним, тому за наявності відповідного клопотання можуть бути застосовані й інші його види, але з урахуванням обмежень, установлених ч. 4 зазначеної статті. Судам слід ураховувати, що у справах окремих категорій позови можна забезпечувати за допомогою спеціальних заходів, які регулюються нормами відповідних законів. Проте це роз'яснення може бути застосоване лише з урахуванням обмеження щодо заходів забезпечення позову, передбаченого у ч. 1 ст. 151 ЦПК України.

У разі запровадження у межах цивільного судочинства заходів забезпечення позову шляхом обмеження права власності, власник може захистити свої права або законні інтереси за допомогою таких процесуальних засобів: 1) заяви про заміну одного способу забезпечення позову іншим; 2) заяви про скасування заходу забезпечення позову, поданої до суду, який запровадив забезпечення позову (зокрема, якщо у задоволенні позову було відмовлено; провадження у справі закрито; заяву залишено без розгляду); 3) апеляційної скарги на ухвалу суду про забезпечення позову або ухвалу про відмову у скасуванні забезпечення позову; 4) позовної заяви про відшкодування шкоди, завданої запровадженням такого заходу.

З метою уникнення можливого зловживання особою, яка бере участь у розгляді справи, правом вимагати забезпечення позову шляхом обмеження права власності іншої особи, суд має роз'яснити заявнику можливі наслідки таких процесуальних дій – відшкодування шкоди (ст. 155 ЦПК України), а також вправі вимагати від нього внесення застави (ч. 4 ст. 153 ЦПК України). Однак, відповідно до змісту ч. 4 ст. 153 ЦПК України суд може вимагати застави лише від позивача, хоча заяву про забезпечення позову може подати будь-яка особа, яка бере участь у розгляді справи (ч. 1 ст. 151 ЦПК України). Норми щодо застави та права на відшкодування шкоди, завданої забезпеченням позову, передбачалися й у ст. ст. 62-4, 62-6, 62-11, 158 ЦПК УРСР 1963 р. Остання стаття покладала обов'язок відшкодувати шкоду, завдану забезпеченням позову, лише на позивача, хоча забезпечення позову допускалося за заявою будь-якої особи, яка бере участь у розгляді справи (ч. 1 ст. 149 ЦПК УРСР 1963 р.). У ст. 155 ЦПК України такі обмеження відсутні.

Таким чином, незважаючи на те, що суд (суддя) має задовольнити клопотання щодо забезпечення позову лише у разі встановлення визначених у законі підстав, питання щодо відшкодування шкоди, завданої забезпеченням позову, вирішене шляхом покладення обов'язку її відшкодування не на державу, як це здійснено у ст. 1176 ЦК України та Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» (п. 1 ч. 1 ст. 1 – внаслідок інших процесуальних дій, що обмежують права громадян), а на особу, за заявою якої були запроваджені такі заходи.

У ГПК України (ст. 43-10) передбачене право на відшкодування шкоди, завданої вжиттям запобіжного заходу у випадках: припинення запобіжних заходів, відмови заявника від позову, набрання законної сили рішенням щодо відмови у задоволенні позову. Крім того, у випадках, передбачених п.п. 2-4 ст. 43-9 ГПК України, а також під час розгляду справи по суті господарський суд може вирішити питання щодо відшкодування шкоди, завданої вжиттям запобіжних заходів. ЦПК України не передбачає можливості вирішення цього питання у межах провадження, у якому захід забезпечення був вжитий.

У ст. 155 ЦПК України підставами відшкодування шкоди, завданої заходом забезпечення позову, визначені: скасування заходів забезпечення позову, набрання законної сили рішенням про відмову у задоволенні позову чи ухвалою про закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду. Разом з цим, закриття провадження у справі допускається, наприклад, у разі визнання судом мирової угоди, укладеної сторонами, смерті сторони у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, або ліквідації юридичної особи – сторони у справі. Навряд чи за таких умов доцільно надавати особі, права якої обмежувалися заходом забезпечення позову (іншій стороні, третій особі), право на відшкодування шкоди.

Відповідно до ст. 154 ЦПК України забезпечення позову скасовує той суд, який його вжив. Однак, з метою оперативності захисту прав осіб, що були обмежені такими заходами, у випадках скасування апеляційним або касаційним судом рішення суду, на забезпечення

якого вони були вжиті, доцільно передбачити, що суд апеляційної чи касаційної інстанції у таких випадках має вирішити питання про скасування заходів забезпечення позову. Такі заходи не повинні скасовуватися, якщо суд касаційної інстанції, скасувавши рішення, направив справу на розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції. Такі заходи мають бути скасовані у разі скасування рішення і закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду, прийняття рішення про відмову у задоволенні позову або рішення, змісту якого не відповідають такі заходи.

Висновки і пропозиції.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. За наявності підстав передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою управнена особа може скористатися правом на подачу «превентивного» позову, а також скористатися процесуальними заходами превентивного захисту (запобіжними заходами, заходами забезпечення позову, заходами забезпечення виконання рішення, зупиненням виконання судового рішення, яке оскаржується, до закінчення касаційного провадження).

2. У разі запровадження у межах цивільного судочинства заходів забезпечення позову шляхом обмеження права власності, власник може захистити свої права або законні інтереси за допомогою таких процесуальних засобів: 1) заяви про заміну способу забезпечення позову іншим; 2) заяви про скасування заходу забезпечення позову, поданої до суду, який запровадив забезпечення позову; 3) апеляційної скарги на ухвалу суду про забезпечення позову або ухвалу про відмову у скасуванні забезпечення позову; 4) позовної заяви про відшкодування шкоди, завданої запровадженням такого заходу.

3. З огляду на існування способів захисту права власності за наявності підстав передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, доцільно у ч. 1 ст. 3 ЦПК України та у ч. 1 ст. 1 ГПК України доповнити підстави звернення до суду наявністю підстав передбачати можливість порушення права іншою особою.

4. У ЦПК України щодо заходів забезпечення позову, що вживаються до подання позовної заяви, пропонується застосовувати термін «запобіжні заходи» з огляду на підставу їх застосування та відсутність на момент запровадження звернутої через суд матеріально-правової вимоги позивача до відповідача (тобто позову). Запровадження таких заходів пропонується дозволити і з метою запобігання порушенню права власності. Інтереси особи, права якої обмежуються такими заходами, забезпечуються правом на відшкодування збитків, що виникає у разі скасування запобіжних заходів.

5. Потребують уточнення підстави відшкодування шкоди, завданої у межах цивільного судочинства заходом забезпечення позову у разі закриття провадження у справі.

6. З метою оперативності захисту прав осіб, що були обмежені заходами забезпечення позову, у випадках скасування апеляційним або касаційним судом рішення суду, на забезпечення якого вони були вжиті, запропоновано надати суду апеляційної та касаційної інстанції повноважень щодо вирішення питання про скасування заходів забезпечення позову.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. У 2-х т. Т. 1 / Відп. ред. В.Г.Ротань. – 2-ге вид. – Х.: Фактор, 2010. – 800 с.
2. Жилінкова І. Превентивний спосіб захисту права власності / І. Жилінкова // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 3 (42). – С.130-136.
3. Беляневич О. Проблема превентивного захисту прав у господарському судочинстві та його межі / О. Беляневич // Украинское коммерческое право. – 2011. – № 11. – С. 27-35.
4. Беляневич О.А. Про превентивний захист цивільних прав / О.А. Беляневич // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 16 вересня 2010 р. – К.: КНТ, 2011 – С.81-85.
5. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. – Т.5: Право власності та інші речові права / За ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої. – Х.: ФО-П Лисяк Л.С., 2011. – 624 с.
6. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции / Пер. с фран. В. Захватаев / Предисловие: А.Довгерт, В.Захватаев / Отв. ред. Довгерт. – К.: Истина, 2004. – 544 с.
7. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Пер. с франц. В. Захватаев / Предисловие: А.Довгерт, В.Захватаев / Отв. ред. Довгерт. – К.: Истина, 2006. – 1008 с.
8. Євтушенко О.І. Проблемні питання практики розгляду судами заяв щодо обмеження виїзду за кордон осіб, які мають невиконанні зобов'язання / Євтушенко О.І., Козловська Л.В. // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2012. – №3(6). – С. 129-141.
9. Комаров В. Лекція професора В.Комарова: Вступ до курсу «Цивільний процес» / В.Комаров // Право України. – 2011. – № 10. – С. 120-152.

УДК 658.3

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Білоус-Сергєєва С.О., к.е.н., ст. викладач кафедри економічної теорії ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м.Маріуполь, Україна

Білоус-Сергєєва С.О. Вдосконалення управління інтелектуальним капіталом промислового підприємства.

У статті розглянуто вдосконалення управління інтелектуальним капіталом промислового підприємства. Визначено основні дослідники у сфері вдосконалення управління інтелектуальним капіталом. Зазначені типи інтелектуального капіталу. Основною метою статті є виявлення основних аспектів або складових вдосконалення управління інтелектуальним капіталом промислового підприємства. Запропоновано виділяти функціональні складові інтелектуального капіталу промислового підприємства, які більшою мірою впливають на його формування, використання і розвиток. Дано авторське бачення категорії «інтелектуальний капітал промислового підприємства», а також уточнено поняття - категоріальний апарат в розділі «інтелектуальна власність промислового підприємства».

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інструменти управління, система автоматизації, залучення клієнтів, системи підтримки клієнтських відносин.

Белоус-Сергеева С.А. Совершенствование управления интеллектуальным капиталом промышленного предприятия.

В статье рассмотрено совершенствование управления интеллектуальным капиталом промышленного предприятия. Определены основные исследователи в сфере совершенствования управления интеллектуальным капиталом. Выделены типы интеллектуального капитала. Основной целью статьи является выявление основных аспектов или составляющих совершенствования управления интеллектуальным капиталом промышленного предприятия. Предложено выделять функциональные составляющие интеллектуального капитала промышленного предприятия, которые в большей степени влияют на его формирование, использование и развитие. Дано